

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.4, maj 2014

Indledningen er redigeret af Johnny Kondrup og Else Riisager

Tilsyn ved dr.theol. h.c. Niels Jørgen Cappelørn

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Hvorfor kaldes vi Lutheraner? Prædiken paa Alle Helgens Dag

ved Vanja Thaulow

Indhold

- 1 Grundtvig i Udby
- 2 Tilblivelsen af Hvorfor kaldes vi Lutheraner?
- 3 Om Franz Volkmar Reinhard
 - 3.1 Grundtvigs vurdering af Reinhard og supranaturalismen
- 4 Indholdet i Hvorfor kaldes vi Lutheraner?
 - 4.1 Digtet
 - 4.1.1 Varianter
 - 4.1.2 Metriske oplysninger
 - 4.2 Fortalen
 - 4.3 Prædikenen
 - 4.3.1 Temaer
 - 4.3.2 Prædikestil
- 5 Modtagelse
 - 5.1 Modtagelsen i Tyskland
- 6 Prædikenens placering i forfatterskabet
- 7 Anvendt litteratur
- 8 Anvendt webside

1 Grundtvig i Udby

I årene 1811-1813 virkede Grundtvig som personlig kapellan for sin far, Johan Grundtvig, ved Udby og Ørslev kirker på Sydsjælland. I disse år var kaldsbevidstheden stærk hos ham, og han var meget ihærdig i sit præstearbejde. Han

så det som sin opgave at arbejde for menneskers frelse og var stærkt engageret i at vidne om den sande tro og bekæmpe alt, hvad der efter hans opfattelse stred imod denne tro. Grundtvig antog Bibelen som sandhedskriterium og mente herved at indtage en ægte luthersk position. I Grundtvigs såkaldte 'bibelkristne' periode lå det ham meget på sinde at være i overensstemmelse med både Bibelens ord, Luthers lære og sin faders gammeldags kristendomsforståelse (Bugge 1965, s. 161 f.).

2 Tilblivelsen af *Hvorfor kaldes vi Lutheraner?*

Den 10. oktober 1812 modtog Grundtvig et brev fra sin ven Povel Dons, hvori denne meddelte, at den lutherske professor og overhofprædikant i Dresden, Franz Volkmar Reinhard – af Dons kaldet "Tysklands Reinhard" – var død den 6. september (Køster 1875, s. 101). Grundtvig havde bl.a. stiftet bekendtskab med Reinhard gennem dennes homiletiske selvbiografi *Geständnisse seine Predigten und seine Bildung zum Prediger betreffend in Briefen an einen Freund* ('Bekendelser angående hans prædikener og hans dannelse til prædikant i breve til en ven') fra 1810. Da Grundtvig cirka tre uger efter at have modtaget nyheden skulle prædike på allehelgensdag (1. søndag i november), hvor der var tradition for at tale om reformationens betydning, prædikede han med Reinhard i tankerne over temaet: Hvorfor kaldes vi Lutheranere?, jf. *Bibliografien*, nr. 196. Denne prædiken er senere optrykt i 2. udgave af *Bibelske Prædikener efter Tidens Tarv og Leilighed* 1883 [1816].

Kort efter allehelgensdag må Grundtvig have fået ideen til at omarbejde prædikenen og udgive den i anledning af Reinhards død. Han skrev den oprindelige prædiken om, så den blev mere kritisk over for samtiden – især over for 'de Boglærde'. Han forfattede desuden en fortale til prædikenen samt et 25 strofer langt mindedigt over Reinhard og udgav det hele samlet under titlen *Hvorfor kaldes vi Lutheraner?*. Bogen udkom ved årsskiftet 1812/1813 samtidig med *Verdens Krønike* 1812 (Køster 1875, s. 102). Både digtet og fortalen beskæftigede sig med Reinhards rolle som den, der vogtede over Bibelen og holdt den lutherske lære i hævd.

3 Om Franz Volkmar Reinhard

Franz Volkmar Reinhard blev født i 1753 som søn af en præst. Som ung læste han filosofi, filologi og teologi ved universitetet i Wittenberg. I 1780 blev han professor i filosofi og i 1782 tillige professor i teologi samme sted. Fra 1784 virkede han desuden som provst ved slots- og universitetskirken i Wittenberg. I 1792 fik Reinhard ansættelse som overhofprædikant ved Sophienkirche i Dresden. Han fik med tiden en række hverv ved siden af denne stilling: Han var medlem af overkonsistoriet i Dresden og blev udnævnt til statsråd i det preussiske kultusministerium. Han var desuden med til at revidere de sachsiske universiteter og fyrsteskolere. Han døde i 1812 i Dresden, 59 år gammel (Schott 1978, s. 16 f.).

Reinhard kan karakteriseres som en konservativ oplysningstænkere. I en tid, hvor nogle benægtede åbenbaringen (naturalisterne), og andre lod fornuften være målestok for åbenbaringen (rationalisterne), indtog Reinhard en mere konservativ position. Han tilhørte supranaturalisterne, som regnede den kristelige åbenbaring for

en selvstændig erkendelseskilde, der ikke kunne henføres til fornuftens område. Hvor rationalisterne forholdt sig kritisk til de bibelske fortællinger og anså Jesus for et menneske, lagde de konservative, lutherske supranaturalister, som Reinhard tilhørte, vægten på Jesu guddommelige natur og udøvede kun moderat bibelkritik. For Reinhard var Bibelen en autoritet, som mennesket skulle bøje sig for. Reinhard beskrives som en af supranaturalismens fremmeste repræsentanter i Tyskland. I Norden var denne åndsretning repræsenteret af bl.a. biskop over Sjællands stift, N.E. Balle, og biskop i Bergen, Johan Nordahl Brun (Nielsen 1889, s. 182).

Franz Volkmar Reinhard var en mand, der vandt stor tilslutning i samtiden. Han var først og fremmest berømt for sine prædikener. Han beskrives som en af de mest succesfulde oplysningsprædikanter overhovedet (Schott 1978, s. 16). I de 20 år, han var overhofsprædikant i Dresden, prædikede han alle søn- og helligdage og havde op mod 3-4000 tilhørere. I alt er der bevaret ca. 850 prædikener fra hans hånd (Schott 1978, s. 18). En del af dem blev udgivet i samtiden, og mange præster lod sig inspirere af ham og kopierede hans stil. I 1800 gav hans reformationsprædiken anledning til en stor teologisk fejde i Tyskland. Reinhard forsvarede Luthers hovedlærdomme (Bibelen som teologiens grundlag og retfærdiggørelsen ved tro) og gik til angreb på samtidens lutherdom, som han fandt var på vildspor. Denne prædiken blev trykt i Danmark i 1804 i *Theologisk Maanedsskrift*, som Grundtvig fulgte med i (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 564). Franz Volkmar Reinhard udgav desuden en omfattende morallære i fem bind med titlen *System der christlichen Moral* (1802-1816), som blev oversat til dansk af Andreas Krag Holm med titlen *System i den Kristelige Moral* (1803-1821).

I forbindelse med Reinhards død blev der holdt mindehøjtideligheder i det meste af Tyskland. Disse højtideligheder samt de mange nekrologer, der blev skrevet, vidnede om, hvor stor agtelse Reinhard nød i samtiden. I nekrologerne blev han portrætteret som en mand, der talte imod tidsånden, og som dermed var en støtte for protestantismen. Man priste hans talegaver og hans dydige og ydmyge karakter og mente, at han fortjente at blive husket i eftertiden (Schott 1978, s. 270 f.). Relativ kort tid efter Reinhards død udkom de første biografier om ham: én skrevet af vennen Carl August Böttiger (1813), en anden skrevet af historikeren Karl Heinrich Ludwig Pölit (1815).

3.1 Grundtvigs vurdering af Reinhard og supranaturalismen

Grundtvigs vurdering af Reinhard var blandet. I *Verdens Krønike* 1812 skriver han om Reinhard og andre med samme tilgang til de religiøse spørgsmål som han: "Hjertets Trang og Længsel har drevet dem til Kristus, men Forstanden er i Tidens Vold, det ser man, naar de dømme om Livets Sysler, om videnskabelige og sædelige Ting; deres hele Tankegang er ej blevet kristelig" (s. 300). Grundtvig havde altså stor respekt for Reinhard og andre supranaturalisters modige bekendelse i en tid, der ellers var præget af spot og hån over for religionen. Men der vedblev ifølge ham at være det problem for supranaturalisterne, at religionen regnedes for en erkendelsessag og åbenbaringen for en kilde til kundskab frem for til tro (jf. Nielsen 1889, s. 183). Denne ambivalente holdning til Reinhard skinner også tydeligt igennem i tilegnelsesdigtet,

se det følgende afsnit.

4 Indholdet i *Hvorfor kaldes vi Lutheraner?*

4.1 Digtet

Digtet til Franz Volkmar Reinhard kan genremæssigt betegnes som et dødedigt, jf. Sune Aukens definition i bogen *Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen* (1998, s. 15). Grundtvig tegner et nuanceret billede af Reinhard. Han roser ham for ikke at lade sig røkke fra troen på Kristus og på forsoningen (strofe 13), men kritiserer ham for at gruble for meget og dyrke klogskaben fremfor den enfoldige tro (strofe 10 og 11). Det nuancerede er kendetegnende for Grundtvigs dødedigtning. Digtene var ikke ren panegyrik, men Grundtvig opregnede både stærke og svage sider ved den afdøde. Sune Auken har formuleret det rammende: “det er langt vigtigere for Grundtvig at få sagt det, han mener er sandt [...], end det er at få sagt noget passende” (s. 133). Det er desuden særligt for Grundtvig, at han ikke tøvede med at fælde dom over den døde, og at han ofte udnyttede lejlighedsdigtene til at polemisere mod den samtid, han fandt ugudeligt og åndsforladt.

Der er to billeder, som dominerer digtet til Reinhard. Det første er billedet af graven (med allusion til Es 57,1-2): vi hører om Luthers grav (strofe 1, 9, 15); Bibelen, der er ved at blive begravet (strofe 7, 15); Reinhards grav (strofe 16 f.); biskop Balle på gravens rand (strofe 18-19) og Grundtvig, der ser ned i sin egen grav (strofe 21, 25). Det andet er billedet af vogterne (Luther, Reinhard, Balle og nu Grundtvig selv), der svinger deres sværd over graven. Her er to bibelske billeder sammenblandet: Grundtvig trækker både på 1 Mos 3,24, hvor sværdsvingende keruber vogter indgangen til Edens have, og på Hebr 4,12, hvor Guds ord sammenlignes med et sværd. Grundtvig citerede også dette tekststed i sin Dimisprædiken: “Thi det Guds ord er levende og kraftigt, og skarpere end noget tveegget sverd, og trænger igiennem, indtil det adskiller baade ledemod og marve, og dømmer over hiertets tanker og sinde” (*Biblia* 1787).

Digtet kan inddeles i følgende afsnit:

- Strofe 1-4: Luthers indsats med at oversætte Bibelen.
- Strofe 5-8: De senere tiders kasten vrag på den lutherske arv.
- Strofe 9-15: Reinhards lutherske forkyndelse i en vantro tid.
- Strofe 16-17: Opfordring til Tyskland om at bede om en ny forkæmper for den lutherske kristendom.
- Strofe 18-19: Den lignende situation i Danmark: Balle og lutherdommen på gravens rand.
- Strofe 20-25: Grundtvig som en ny, luthersk kæmpe i Norden.

4.1.1 Varianter

Der findes en del varianter til digtet. Det blev første gang optrykt i *Kvæddinger* 1815, s. 151-161. Ud over at der her findes varians i ortografi og ordstilling, blev digtet forsynet med et "Tillæg" (s. 361-369), hvori Grundtvig forklarede, at de "bange Forventninger", han havde udtrykt for Sachsen i digtet fra 1812, havde vist sig at holde stik. Hermed hentydede han formentlig til, at universitetet i Wittenberg var blevet lukket i 1813 under Napoleonskrigene, og at Wittenberg tilfaldt Preussen ved Wienerkongressen i 1815.

I Grundtvigs levetid udkom digtet sidenhen otte gange i forskellige salmesamlinger, stærkt forkortet. Det kom bl.a. i *Sang-Værk* 1:1 1836, forkortet til ni strofer (strofe 1-8 og 24) og med adskillige ændringer i teksten, der koncentrerede den om Luther og Bibelen. Denne version blev med enkelte småændringer optrykt i *Sang-Værk* 2 1870. Andre steder blev digtet forkortet til fire eller fem strofer, hvoraf nogle havde formen fra *Kvæddinger* 1815 og andre formen fra *Sang-Værk* 1:1 1836. Med forkortelsen ændrede digtet karakter. Fra at have været et digt om Reinhard blev det til et digt om Luther, og digtets genremæssige præg af dødedigt forsvandt. En liste over de forskellige varianter findes i *Bibliografien* bind 1, s. 78. En kort version af digtet kom siden til at indgå i Højskolesangbogens 2. til 15. udgave med melodi af Hans Matthison Hansen (Dam 1992, s. 99).

I sin korte form har sangen i perioder været meget anvendt. Kirkehistoriker Frederik Nielsen omtalte den i 1889 som "den berømte reformationssang" (1889, s. 184).

4.1.2 Metriske oplysninger

25 strofer a 9 vers. Der er skillestreg mellem strofe 15 og 16.

Versemål: jambisk.

Stavelsesantal: 8 7 8 7 8 8 8 8 7.

Rimfølge: ababccdde; a ♂, b ♀, c ♂, d ♂ e ♀.

Se i øvrigt [Vejledning til metriske oplysninger](#).

4.2 Fortalen

Fortalens begyndelse er præget af en række romantiske træk. Grundtvig er 'stemt' af sørgebudskabet om Reinhards død (s. 11). Han bruger billedet af en 'vandrer', der dvæler ved gravstenen og støvet af den døde, og han beskriver, hvordan han selv – når klokken ringer ved midnatstide – ønsker at løfte sig fra det jordiske og svinge sig op mod himlen og evigheden (s. 13). Denne romantiske – på Grundtvigs tid moderne – sprogdragt står i kontrast til det gammeldags, lutherske budskab, Grundtvig ønsker at formidle.

I fortalen formulerer Grundtvig sit anliggende med udgivelsen: Han vil udbrede budskabet fra sin holdte allehelgensprædiken – "at vi ikke længere er Lutheraner" – til en bredere skare, og han forestiller sig en meget stor målgruppe: "Jeg skrev den

som om den skulde holdes i en Kirke, hvor den ganske Menighed, som kaldes Lutheraner, var forsamlet og kunde høre Røsten“ (s. 11). Når man læser prædikenen, får man nu nærmere det indtryk, at den er henvendt til ‘de boglærde’, som Grundtvig kritiserer.

Grundtvig forklarer desuden i fortalen, at han har ønsket at sige noget om Reinhard, og dette “kunde [neppe] finde et passeligere Sted end foran en Prædiken som den nærværende” (s. 13). Grundtvig forventede formentlig, at hans tale om det at være sand lutheraner kunne vinde ørenlyd i anledning af Reinhards bortgang. Grundtvig priser herefter Reinhard – ikke som så mange andre pga. hans kløgt og skarpsind, men fordi han “havde Hjerte til at være sand bibelsk Kristen og Mod til at bekende sin foragtede Tro” (s. 14).

Herefter handler fortalen om Reinhards virke som Luthers og Melanchthons arvtager i Wittenberg. Grundtvig beskriver Reinhard som en blanding af de to reformatorer. Han var teolog og prædikant som Luther og havde tillige den klassiske lærdom i filosofi og filologi som Melanchthon. Grundtvig ser det som et udtryk for Guds forsyn, at denne “Jesu Kristi Stridsmand” virkede og talte i netop Wittenberg. Hermed ville Gud gøre folk opmærksomme på, at de ikke længere var lutheranere.

Tanken om Guds forsyn og forudbestemmelse fylder en del i fortalen. Grundtvig bruger det billede, at forsynet er ligesom en vidunderlig kæde, som Gud har lagt ned gennem tiderne, og som menneskene stykkevis kan opdage leddene i (s. 16). Billedet er poetisk, og samtidig er forsynstanken ganske bastant: Guds visdom udelukker enhver form for tilfældighed (s. 22). Det er samme forsynstanke, Grundtvig udtrykker i *Verdens Krønike* 1812, hvor hele historien forklares ved Guds styrelse.

Læs mere

Forsynets kæde kan ses som det horisontale modstykke til den vertikale ‘gyldne kæde’ (*aurea catena*), som løfter jorden til himlen. Denne kæde omtaler Grundtvig både i “Om Religion og Liturgie” (s. 140) og i sin dimisprædiken (*Hvi er Herrens Ord forsvundet af hans Hus?*, s. [8]).

De sidste fem sider af fortalen (s. 19-24) indeholder dystre overvejelser over, hvordan Gud vil straffe dem, der ikke omvender sig, og Grundtvig anfører skræmmeeksempler lige fra syndfloden i 1 Mosebog til jordskælvet i Lissabon 1755. Grundtvig varsler, at store ulykker er nært forestående pga. den vantro og syndighed, der flourerer. Hans tale har visse ligheder med de gammeltestamentlige profeters tale til deres samtid. Grundtvig forfægter desuden det synspunkt, at sygdom, ulykker og elendighed er Guds straf over syndere og hans måde at tugte menneskene på. Det med teodicéen beslægtede spørgsmål om, hvorfor ulykker rammer uskyldige, anfægter ham ikke: “[dette] forvilder ingen Kristen, thi han veed, at Ingen er retfærdig for Gud, at hans Børn ikke klage over Korset, som de veed gøres haardt Behov til at luttre Hjertet og uddrive Verdenskærlighed” (s. 21).

4.3 Prædikenen

Prædikenteksten er den faste tekst til allehelgensdag efter første tekstrække, nemlig saligprisningerne i Matt 5,3-12.

4.3.1 Temaer

Prædikenen begynder traditionelt med en "Ihukommelse af alle dem, der ere hensovne i Kristo" (s. 26-29). Dette afsnit glider over i en ihukommelse af Luther, og Grundtvig ekspliciterer her sit ærinde: "[jeg vil] udlægge for eder *Hvorfor kaldes vi Lutheraner?, lutherske Kristne*" (s. 30). Herefter følger et kort historisk rids over, hvordan Bibelen var blevet glemt i den katolske middelalder, og hvordan det var Luthers fortjeneste på ny at have gravet skriften frem og gjort den tilgængelig for folk ved at oversætte den til tysk. Grundtvig konkluderer, at det er passende at kalde sig efter Luthers navn pga. den altafgørende betydning, han fik som fornyer af kirken.

Herefter følger en passage med hård kritik af de 'boglærde'. De skammer sig ifølge Grundtvig over navnet lutheranere, ja værre endnu: "naar de turde [...], da sagde de reent ud, hvad de Dristigste har sagt, at de ligesaa lidt vilde hede Kristne, som Lutheraner, at de nok tro, der staaer megen Løgn i Bibelen, men ikke et Ord, som er sandt *fordi* det staaer der" (s. 36). De lærde kan altså ikke længere kaldes lutheranere, da de selv har kastet navnet bort. Men heller ikke lægfolk og menigmand kan med rette kalde sig lutheranere, for så burde de ifølge Grundtvig "gøre Luthers Gerninger", dvs. læse i deres Bibel, men det gør de ikke i tilstrækkelig grad. Når folk i Grundtvigs samtid kaldte sig lutheranere, var det således blevet en tom frase. Grundtvig foreslår ironisk, at man burde finde sig et andet navn, der passer bedre: "Kristne kan vi ikke kalde os, thi Kristus tro vi ligesaa lidt som Luther [...] saa lader os da vælge et af de mange Navne, hvormed vore kloge Mænds Bøger prale, lader os hede fri Fornuftsvæsner, Verdensborgere, eller allerhelst Jordborgere, thi det vil vi jo være, det vilde vi jo gerne blive i al Evighed, hvis det gik an" (s. 44 f.). Efter denne passage slår Grundtvig om og opfordrer i stedet i en højstemt tone til omvendelse og til i Luthers ånd at kæmpe mod hykleri og vantro (s. 48) trods den spot, man måtte møde.

Prædikenen er i lange passager båret af domstale. Ifølge Emil Frederiksen er denne dom over samtiden et hovedmotiv i al Grundtvigs tale og skrift i ungdommen: "Vistnok ingen dansk Aand har hamret saa ihærdigt udholdende løs paa sin Samtid", skriver han og vurderer, at Grundtvig i Udbyprædikerne ofte er "på Højden af sin dømmende Kraft" (1948, s. 116). Grundtvigs sprogbrug er tilsvarende militant. Idet han låner nogle militante udtryk fra Paulus, ser han Luther, Reinhard og sig selv som "Jesu Kristi Stridsmænd" (jf. 2 Tim 2,3), og han taler flere gange om nødvendigheden af at anvende 'Aandens Sværd', 'Troens Skjold' og 'Saliggørelsens Hjelm' (Ef 6,16-17). Gud omtales som "Herre Zebaoth" (hærskarers herre), og det gudsbillede, der tegnes, er således et billede af en militant Gud, der optræder som kriger, hævner og suveræn konge.

4.3.2 Prædikestil

Tonen i prædikenen er som ovenfor nævnt varslende og dømmende. Formen er svarende hertil dramatisk med mange direkte henvendelser til tilhørerne, retoriske spørgsmål og udråb. Dette er nu ikke noget særegent for Grundtvig. Andre

prædikanter i tiden brugte samme stil. Særligt er det derimod, at udtrykket hos Grundtvig bliver så tilspidset polemisk og revsende (Skautrup 1968, s. 255). Grundtvig bruger desuden mange forstærkende udtryk som 'vist nok', 'visselig' og 'tilvisse' for at understrege sin personlige opfattelse og overbevise tilhørerne om, at han har ret.

Grundtvig anvender bibelsprog i rigt mål i prædikenen, hvilket var almindeligt i tiden. I alt er der identificeret næsten 200 bibelhenvisninger og -allusioner i *Hvorfor kaldes vi Lutheraner?*. Indimellem består lange passager i en argumentation ikke af andet end ophobede bibelcitater (se fx s. 27-28). Grundtvig anvender også folkelige ordsprog og vendinger i prædikenen. Emil Frederiksen mener, at Grundtvigs brug af bibel- og folkesprog i Udbytiden viser, at Luther ikke kun indholdsmæssigt, men også stilmæssigt var hans forbillede i denne periode (1948, s. 120).

Et sidste særligt træk ved prædikenen er tiltaleformen "I Elskelige". Tiltalen er inspireret af Paulus, jf. Rom 1,7: "Til alle dem som ere i Rom, Guds elskelige" (*Biblia* 1787). Anvendelsen af denne formel er typisk for Udby-prædikenerne (Frederiksen 1948, s. 114). Udtrykket må siges at stå i modsætning til den dømmende og irettesættende tone, der i øvrigt dominerer prædikenen. Dette er sandsynligvis et bevidst valg fra Grundtvigs side, hvormed han ønsker at skille den menighed, der hører prædikenen, fra 'de boglærde', som angribes.

Sammenfattende kan man sige, at prædikenen i både sin revsende tone og deklamatoriske stil minder om dimisprædikenen fra 1810, blot er sigtet nu udvidet fra Danmark til Tyskland og resten af Europa (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 565).

5 Modtagelse

Modtagelsen af prædikenen var meget blandet. I de gudelige forsamlinger vakte den positiv opmærksomhed. Flere udtrykte deres glæde over at høre fra en "Retskaffen Lærer" (se brev fra Andreas Friis i *Breve* 1 1924, s. 180). Også de stærke jyder var begejstrede. Formanden i Bjerre Herred, Peder Laursen, udtrykte i et brev ønske om, at Jesus ved sit ord og sin helligånd ville gøre Grundtvig til "Nordens Luther", der måtte udrydde "det fiine og forklædte Pavedom", som herskede blandt præsterne (1877-1880, s. 560). De vakte var kede af, at den kristne lære af rationalisterne var blevet reduceret til "en hedensk Morale", og de glædede sig over, at Grundtvig tonede rent flag som gammeldags, luthersk kristen.

En del haugianere, dvs. lægfolk i den norske kirke, som var tilhængere af den kontroversielle vækkelsesprædikant Hans Hauge, var også Grundtvig venligt stemt (Nielsen 1889, s. 188).

Modtagelsen uden for de vakte kredse var mindre varm. Kirkehistoriker Ludvig Koch vurderede, at et arbejde som dette var med til at stille Grundtvig endnu mere ensomt, end han stod efter dimis-sagen: "Flere og flere vendte sig fra ham og betragtede ham som en fredsforstyrrer og en mand, der i hovmodig stridslyst væltede sig ind på alle og blandede sig i, hvad der ikke kom ham ved" (1879-1880, s. 236).

5.1 Modtagelsen i Tyskland

I januar 1815 blev prædikenen oversat til tysk af Johann Nicolaus Reuter, præst i Havetofte i Angel (Sydslesvig). Den fik titlen *Warum werden wir Lutheraner genannt? Eine Predigt am Tage aller Heiligen* (*Bibliografien*, nr. 193B). Prædikenen udkom i Nürnberg hos boghandler Johann Philipp Raw, som også havde udgivet Grundtvigs dimisprædiken i 1811, og som i øvrigt var de tyske pietisters forlægger.

Den tyske udgave indeholdt en fuldstændig oversættelse af Grundtvigs tekst, hvor digtet dog blev gengivet i urimede strofer. Desuden et indledende afsnit med overskriften "Vorbericht des Uebersetzers", hvori oversætteren tog visse forbehold over for Grundtvigs tekst: "Doch muß ich gestehen, daß ich hier nicht ganz mit dem würdigen Verfasser sympathisire" (s. [3]; 'dog må jeg tilstå, at jeg her ikke sympatiserer fuldt ud med den ærværdige forfatter'; overs. GV). Oversætteren gjorde opmærksom på, at sandheden og kærligheden til Guds ord efter hans mening ikke var uddød med Reinhard, men at der stadig var mange i kirke og skole, som forkyndte Guds ord til frelse.

Forfatteren Johan Heinrich Jung-Stilling, som var en af repræsentanterne for de gammeldags troende i Tyskland, hilste prædikenen velkommen, ligesom han havde gjort med dimisprædikenen. Han mente, at den var en 'kerneprædiken' og en alvorlig anklage mod den tænkemåde, der herskede alle vegne (hermed sigtede han formentlig til rationalismen). Jung-Stilling kom også med en kommentar til dem, der havde kritiseret, at Grundtvig havde blandet sig i debatten i så ung en alder: "wem [Gott] die Lippen berührt hat wie Grundvig [sic], der darf wohl reden" (Jung-Stilling 1837, s. 489; 'den, hvis læber [Gud] har berørt ligesom Grundtvig, må vel tale'; overs. GV).

6 Prædikenenens placering i forfatterskabet

Prædikenen *Hvorfor kaldes vi Lutheraner?* har ikke nogen stor vægt i forfatterskabet, men er interessant som eksempel på Grundtvigs prædikestil i Udbytiden og siger også noget om hans teologiske ståsted og livssyn på dette tidspunkt.

Grundtvig vendte gentagne gange tilbage til temaet reformationen og spørgsmålet om den lutherske arv i samtiden, bl.a. i allehelgensprædikenen fra 1813: "Trænge vi til en Reformation, som den i Luthers Dage?" (trykt i *Bibelske Prædikener* 1816, *Bibliografien*, nr. 290). Ifølge Frederik Nielsen havde Grundtvig her et år senere gjort store fremskridt i henseende til prædikenenens klarhed og kraft (1889, s. 191). Reformationen og det lutherske behandledes også i verdenskrønikerne, særligt *Verdens-Krøniken* 1817, som i anledningen af 200-året for reformationen var helliget "det lutherske Tidsrum", jf. undertitlen. Senere, da Grundtvig efter sin mageløse opdagelse i 1825 var blevet mere kritisk over for det lutherske, fremførte han i 1831 nye tanker om forholdet til reformationen i en artikelserie kaldet *Skal den Lutherske Reformation virkelig fortsættes?* (*Bibliografien*, nr. 491).

7 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (1998) *Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra*

Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen. København.

- Bugge, Knud Eyvin (1965) *Skolen for Livet. Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker.* København.
- Böttiger, C.A. (1813) *D. Franz Volkmar Reinhard, gemalt von Georg von Charpentier.* Dresden.
- Dam, Poul (1992) *Grundtvig-tekster i Sangbøgerne med særligt henblik på højskolesangen. En bibliografisk oversigt.* København.
- Frederiksen, Emil (1948) "Grundtvigs Udby-Prædikener" i *Den unge Grundtvig og andre Essays.* København.
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng.* København.
- Grundtvig, N.F.S. (1815) *Warum werden wir Lutheraner genannt? Eine Predigt am Tage aller Heiligen.* Nürnberg.
- Grundtvig, N.F.S. (1883) *Bibelske Prædikener efter Tidens Tarv og Leilighed*, 2. udgave med tillæg, udg. af C.J. Brandt. København [1816].
- Jung-Stilling, Johann Heinrich (1837) *Johann Heinrich Jung's, genannt Stilling, sämtliche Schriften*, bind 8. Stuttgart.
- Koch, Ludvig (1879-1980) *Den Danske Kirkes Historie i Årene 1801-1817.* København.
- Køster, Kristian (1875) *Til Minde om Povel Dons, Grundtvigs og Ingemanns Ungdoms-Ven. Et efterladt Arbejde*, udg. af Ludvig Schrøder. København.
- Laursen, Peder m.fl. (1877-1880) [Brev til Grundtvig fra august 1813] trykt i *Kirkehistoriske Samlinger*, 3. række, bind 2, udg. af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie ved Holger Fr. Rørdam. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*, bind 1-2. København.
- Nielsen, Frederik (1889) *N.F.S. Grundtvigs religiøse Udvikling. Et Mindeskrift.* København.
- Pölitz, Karl Heinrich Ludwig (1815) *D. Franz Volkmar Reinhard nach seinem Leben und Wirken dargestellt.* Leipzig & Altenburg.
- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, bind 1-4. København.
- Schott, Christian-Erdmann (1978) *Möglichkeiten und Grenzen der*

Aufklärungspredigt. Dargestellt am Beispiel Franz Volkmar Reinhardts,
Arbeiten zur Pastoraltheologie 16. Göttingen.

- Skautrup, Peter (1968) *Det danske Sprogs Historie*, 2. oplag, bind 3. København [1953].

8 Anvendt webside

- www.deutsche-biographie.de (7. december 2012)